

ОБГОВОРЮЄМО ПРОБЛЕМУ

Олена СИНЧИШИНА

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ РОЗВИТКУ ДИДАКТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ У ВИКЛАДАЧІВ ВІЙСЬКОВИХ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

У статті представлено обґрунтування основних педагогічних умов розвитку дидактичної культури у викладачів військових вищих навчальних закладів.

На основі вивчення сформованих окремих критеріїв і показників нами проведено аналіз стану розвиненості дидактичної культури (ДК). У процесі дослідження її структурних компонентів викладача військового ВНЗ (ВВНЗ) виявлено, що базовими показниками, за даними констатувального експерименту, є дидактичні цінності-якості, здатність до виділення головного у традиційному дидактичному процесі, готовність до інноваційної дидактичної діяльності, вміння використовувати педагогічні ідеї в конкретних ситуаціях навчально-виховної роботи, готовність до взаємної дидактичної творчості з курсантами рівень творчої активності та самореалізації. Ці показники в структурі виділених нами критеріїв можуть бути підґрунтям для виділення основних педагогічних умов розвитку ДК у викладачів ВВНЗ.

Метою статті і є обґрунтування зазначених педагогічних умов.

Основу будь-якої діяльності особистості, як відомо, складає її спрямованість, адже вона є цілісною характеристикою, «кардинальною рисою», що, як вектор, задає й визначає напрямок усього психічного розвитку людини, простір особистісних значень [1]. Результати аналізу літературних джерел з психології та педагогіки свідчать про те, що проблемі педагогічної спрямованості особистості вчителя присвячено дослідження низки науковців. У системі ціннісних орієнтацій особистості педагога важливу роль відіграє його професійна педагогічна спрямованість, основу якої, вважає В. О. Сластьонін, становить потреба в педагогічній діяльності. Потреба, відносно є станом особистості, що виражає залежність від конкретних умов існування, виявляється через мотивацію, тобто спонукання до діяльності [2].

Мотивація багато в чому визначає психічну діяльність людини: процеси мислення, пам'яті, вольові зусилля та інші. Від глибини, стійкості та всебічності мотиваційних складових залежать інтелектуальні, вольові, комунікативні, організаційні, конструктивні якості особистості. Ось чому активізацію внутрішньої професійної мотивації викладачів ВВНЗ ми вважаємо однією з найважливіших педагогічних умов підвищення ефективності розвитку у них ДК.

У дидактичному процесі ВВНЗ одним із найважливіших моментів, на нашу думку, є вдалий вибір форм навчання, які б відповідали багатьом вимогам до рівня підготовки сучасного військового фахівця. У психолого-педагогічній літературі нами знайдено багато різноманітних тлумачень терміну «форма навчання», особливо це стосується дидактики вищої школи. Це поняття визначають як засіб організації, облаштування і проведення навчальних занять, у межах яких реалізуються зміст навчальної роботи, дидактичні завдання й методи навчання [3, 246], як цілеспрямовану організацію взаємодії вчителя і учнів, що характеризується розподілом навчально-організаційних функцій, добором і послідовністю ланок навчальної роботи, режимом — часовим і просторовим [4, 335].

В історії розвитку педагогічної думки відповідно до особливостей соціально-економічного стану суспільства склалися різні форми навчання. Але кожна з них неодмінно вбирала в себе надбання попередніх поколінь і виділяла те позитивне, що сприяло підвищенню ефективності навчального процесу [3, 247].

Сутність індивідуальної форми навчання полягає в тому, що викладач навчає кожного курсанта (слухача) персонально, що дає змогу враховувати індивідуально-особистісні

можливості тих, хто навчається, і відповідно визначати зміст, форми й методи навчальної роботи.

Ян Амос Коменський дав наукове обґрунтування дуже поширеної і сьогодні класно-урочної форми навчання. Сутність її полягає у тому, що педагог одночасно навчає доволі велику групу учнів, які перебувають приблизно на однаковому рівні анатомо-фізіологічного і психічного розвитку, заняття проводять у класній кімнаті, за постійним розкладом і регламентом. Зазначена форма навчання є провідною в усіх школах світу.

Дальтон-план також становить певний інтерес як форма організації навчання. Технологія навчання така: зміст навчального матеріалу з кожної дисципліни поділяють на частини (блоки), кожен учень отримує індивідуальне завдання у формі плану й самостійно повинен виконати його, відзвітуватися, набираючи відповідну кількість балів, і потім отримує наступне завдання. У навчанні за дальтон-планом викладач відіграє роль організатора-консультанта. Звичайно, така форма навчання сприяє формуванню самостійності, ініціативності, позитивно впливає на інтелектуальний розвиток особистості того, хто навчається [3, 249].

Якщо поглянути на організаційні аспекти провадження навчальної роботи у вищих навчальних закладах, виходячи з ознак класно-урочної системи, то без перебільшення можна констатувати, що домінуючою формою тут є урок. Лекції, семінари, лабораторні, практичні заняття, колоквиуми тощо — це не що інше, як дидактичні види навчально-виховної роботи класно-урочної системи.

Розглянувши лише ключові форми навчання, прийнятні для вищої школи, ми дійшли висновку, що основною, базовою, провідною формою навчання для ВВНЗ є класно-урочна, адже намагання вчених і педагогів-практиків знайти і змодельовати більш ефективні форми навчання так і не призвели до успіху. У той же час, за нашим глибоким переконанням, не слід забувати про те, що в умовах сьогодення лише ті фахівці досягають вершин успіху, хто застосовує креативний (творчий) підхід до справи. Існуючі різновиди уроку, що традиційно використовують викладачі ВВНЗ, можливо і необхідно урізноманітнювати, знаходити інноваційні способи вирішення дидактичних завдань.

Якщо у дидактиці загальноосвітньої школи вже доволі давно є здобутки щодо розуміння основних дидактичних понять, методів, прийомів, засобів навчання, які сприяють підвищенню ефективності навчального процесу, зокрема уроку, то в дидактиці вищої, особливо військової вищої, школи тривалий час спостерігався консерватизм в удосконаленні організаційних форм навчальної діяльності, зашкарублість теоретико-методологічних засад.

Отже, поєднанням традиційних і інноваційних форм навчання курсантів і слухачів, творчо застосовуючи при цьому провідний досвід колег, власні результати педагогічної діяльності, викладачі ВВНЗ можуть суттєво підвищити рівень ДК.

Курсанти, шкільний період навчання яких проходив в умовах часткової демократизації соціального укладу життя, гуманізації суспільних відносин, гостро відчують необхідність радикальних змін у форматі «викладач — курсант», не бажають терпіти зневажливе ставлення до себе. Нинішній викладач ВВНЗ має бути тонким психологом, глибоко емпатійною, атракційною особистістю [5].

Викладач ВВНЗ постає перед тими, хто навчається, як фахівець і керівник процесу спілкування, що сприяє вирішенню спільного завдання — набуття останніми певної системи професійно необхідних властивостей. Щоб оволодіти високим рівнем професійно-педагогічного спілкування з курсантами та слухачами ВВНЗ, треба глибоко знати його психологічні, змістові й процесуальні основи, а в контексті нашого дослідження це означає — мати не нижче середнього рівень дидактичної культури.

Отже, важливе місце у навчально-виховному процесі ВВНЗ належить особистості викладача, його комунікативним умінням, здатності встановлювати взаємодію з тими, хто навчається, розуміти й адекватно сприймати світ іншого — не як підлеглого, а як рівноправного партнера, колеги у складному мистецтві навчання.

Зважаючи на все вищезазначене, на наш погляд, логічним кроком є розробка певної системи найбільш раціональних способів створення найважливіших педагогічних умов ефективного розвитку ДК викладача ВВНЗ. Ми вважаємо, що такою системою і повинна бути науково обґрунтована технологія розвитку зазначеної властивості.

Педагогічною технологією називають суворо обґрунтовану систему педагогічних засобів, форм, методів, їх етапність, націленість на вирішення конкретного виховного завдання [6]; змістовну техніку реалізації навчального процесу, систематичне й послідовне втілення на практиці заздалегідь спроектованого навчально-виховного процесу, проект певної педагогічної системи, що реалізується на практиці [7] тощо. У нашому розумінні педагогічна технологія є змістовним узагальненням, що вбирає в себе зміст усіх зазначених визначень. Педагогічна технологія функціонує і як наука, що досліджує найбільш раціональні шляхи досягнення педагогічних цілей, і як реальний педагогічний процес [8].

Важливими складовими будь-якої педагогічної системи, педагогічної технології, як різновидів навчального процесу, є контроль, педагогічне оцінювання, аналіз результатів діяльності та її коригування. Аналіз результатів навчальної (дидактичної) діяльності у вищій школі — це спосіб виявлення й діагностування результатів спільної праці викладачів і студентів (курсантів, слухачів). Із низки функцій діагностики головною є забезпечення зворотного зв'язку, під час якого з'ясовується ступінь відповідності досягнутих результатів функціонування педагогічної технології прогнозованій меті. Аналіз результатів завжди пов'язаний з оцінюванням реалізації намічених завдань і планів [3].

Для того, щоб аналіз результатів був об'єктивним і дієвим, необхідна чітка визначеність норми, якою задаються умови успішності та ефективності розвитку ДК. Педагогічна технологія має забезпечувати реальні умови для ефективного розвитку ДК.

Отже, за результатами аналізу психолого-педагогічної літератури, теоретичного осмислення сутності ДК, аналізу власної навчально-виховної діяльності, досвіду дидактичної діяльності колективів ВВНЗ і результатів констатувального експерименту, нами виділено такі основні умови ефективного розвитку дидактичної культури викладача ВВНЗ: а) активізація внутрішньої професійної мотивації викладачів; б) поєднання традиційних і інноваційних форм навчання курсантів і слухачів; в) посилення суб'єкт-суб'єктної взаємодії в системі «викладач-курсант»; г) впровадження науково обґрунтованої педагогічної технології розвитку ДК викладачів ВВНЗ з урахуванням їх індивідуальних особливостей і специфіки навчальних дисциплін, які вони викладають; д) систематичний аналіз результатів дидактичної діяльності викладачів та її коригування.

Одним із найближчих напрямків продовження нашого дослідження вважаємо визначення підходів до побудови моделі педагогічної технології дидактичної культури викладача ВВНЗ, яка, на нашу думку, допоможе реалізувати основні педагогічні умови ефективного розвитку зазначеної властивості на практиці.

ЛІТЕРАТУРА

1. <http://psi.webzone.ru>
2. Краткий толковый словарь по профессиональному образованию под ред. А. П. Беляевой. — СПб.: Институт профтехобразования РАО, 2004. — 122 с.
3. Кузьмінський А. І. Педагогіка вищої школи: Навч. посібник. — К.: Знання, 2005. — 486 с.
4. Лозова В. І., Троцько Г. В. Теоретичні основи виховання і навчання: Навч. посібник. — Харків, 2002. — 586 с.
5. Ягупов В. В. Суперечності військово-дидактичного процесу // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Військово-спеціальні науки. — 1999. — Вип. 1. — С. 4–7.
6. Мойсеюк Н. Є. Педагогіка. Навчальний посібник. — 4-е вид., доп. — К., 2003. — 615 с.
7. Беспалько В. П. Педагогіка и прогрессивные технологии обучения. — М., 1995. — 208 с.
8. Бодалев А. А. Вершина в развитии взрослого человека: характеристики и условия достижения. — М., 1998. — 280 с.

Петро МАЛАНЮК, Олександр ДУДІН, Юрій ЗАВАДСЬКИЙ

ОЦІНЮВАННЯ ЯК СИСТЕМА ЗАОХОЧЕННЯ НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

У статті проведений аналіз різних способів оцінювання навчальних досягнень студентів під час проведення занять при застосуванні кредитно-трансферної системи. Запропонована варіативна